

AGNIESZKA PIENIAŻEK*

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Przemyślu, Polska

**ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE JAKO CZĘŚĆ ZARZĄDZANIA BEZPIECZEŃSTWEM
PAŃSTWA A WYBRANE PROGRAMY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ
W UNIJNEJ PERSPEKTYWIE FINANSOWEJ 2021-2027
CRISIS MANAGEMENT AS PART OF STATE SECURITY MANAGEMENT AND SELECTED
PROGRAMS CROSS-BORDER COOPERATION IN THE EU FINANCIAL PERSPECTIVE 2021-2027**

ABSTRAKT: Programy współpracy transgranicznej wspierają procesy rozwojowe, przyczyniając się do poprawy jakości życia mieszkańców regionów przygranicznych. Celem artykułu jest zbadanie w jakim zakresie wybrane programy Interreg: NEXT Polska-Ukraina oraz Polska-Słowacja, wdrażane w Polsce w perspektywie finansowej 2021-2027, mogą wspierać zarządzanie kryzysowe. Przeprowadzone analizy posłużyły weryfikacji hipotez: 1) przedsięwzięcia związane z zarządzaniem kryzysowym zajmują istotne miejsce, przy czym w programie wdrażanym wzdłuż zewnętrznej granicy UE możliwa jest realizacja działań, w obszarze zarządzania jej przekraczaniem oraz 2) przedsięwzięcia te są możliwe do sfinansowania zarówno przez podmioty administracji publicznej, jak i podmioty sektora pozarządowego. Analizy potwierdziły, że działania związane z zarządzaniem kryzysowym są możliwe do sfinansowania w ramach wielu obszarów tematycznych. Istnieją jednak pewne różnice wynikające z ich realizacji wzdłuż zewnętrznej lub wewnętrznej granicy UE.

SŁOWA KLUCZOWE: zarządzanie kryzysowe, współpraca transgraniczna, Interreg

ABSTRACT: Cross-border cooperation programs support development processes, contributing to improving the quality of life of residents of border regions. The purpose of the article is to examine to what extent selected cross-border cooperation programs Interreg: NEXT Poland-Ukraine and Poland-Slovakia, implemented in Poland in the financial perspective 2021-2027, can support crisis management. The analyses conducted served to verify the hypotheses: 1) crisis management related activities have an important place, but in the program implemented along the external border of the EU it is possible to implement activities, in the area of managing its crossing, and 2) these activities can be financed by public administration entities and non-governmental organization. The analyses confirmed that crisis management activities are fundable under several thematic areas. However, there are some differences due to their implementation along the external or internal EU border.

KEYWORDS: crisis management, cross-border cooperation, Interreg

* dr Agnieszka Pieniążek, The State University of Applied Sciences in Przemyśl, Poland

 <https://orcid.org/0000-0001-8886-2710>, agnieszka.pieniazek@gmail.com

Copyright (c) 2024 Agnieszka Pieniążek. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

WPROWADZENIE

Bezpieczeństwem narodowym jest „pewność co do zdolności państwa jako podmiotu bezpieczeństwa do urzeczywistniania wartości chronionych przedmiotów referencyjnych: jednostek, społeczeństwa i aparatu państwowego w warunkach istniejących oraz przyszłych zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych, pomniejszona o lukę bezpieczeństwa (ryzyko bezpieczeństwa)”¹. Jak podkreślają Krzysztof Meszyński i Rafał Romanowski państwo, jako najwyższa forma organizacji życia społeczeństwa spełnia kluczową rolę w tworzeniu i utrzymaniu bezpieczeństwa narodowego². Bezpieczeństwo państwa można rozpatrywać w odniesieniu do różnych poziomów jego funkcjonowania (zarządzania): od poziomu centralnego poprzez wojewódzki do lokalnego. Według Andrzeja Chodyńskiego „zarządzanie bezpieczeństwem stanowi zespół działań mających na celu zapewnienie pożądanego poziomu bezpieczeństwa wobec zagrożeń, przy użyciu dostępnych zasobów (materialnych i niematerialnych, własnych i relacyjnych/sieciowych)”³. Jak wskazuje Robert Gwardyński zarządzanie bezpieczeństwem zajmowało istotne miejsce w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r.⁴. z kolei w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego z 2020 r. wskazano, iż „konieczna jest poprawa zarządzania bezpieczeństwem narodowym poprzez m.in. zintegrowanie wielu rozproszonych, funkcjonujących obok siebie rozwiązań”⁵. Zdaniem Ryszarda Wróblewskiego zarządzanie bezpieczeństwem narodowym polega na podejmowaniu decyzji i działań mających na celu osiągnięcie pożądanego poziomu bezpieczeństwa. Powinno ono opierać się na ustawowym określeniu kompetencji organów zarządzających, zadań i priorytetów wykonawców, nowoczesnej infrastrukturze cywilnej i wojskowej, odpowiednim systemie kształcenia elit oraz właściwym rozmieszczeniu kadr zgodnie z ich kwalifikacjami⁶. Waldemar Kitler wskazuje z kolei, że każdy rodzaj zarządzania bezpieczeństwem powinien „być jednocześnie formą prewencyjnego działania o wyraźnie antykrzysowym charakterze”⁷. Przyjąć zatem można, że zarządzanie kryzysowe jest częścią zarządzania bezpieczeństwem, realizowanego w sytuacji wystąpienia klęski żywiołowej lub katastrofy technicznej (awarii technicznej). Zdaniem Dariusza Majchrzaka zarządzanie kryzysowe jest zarządzaniem bezpieczeństwem państwa, działalnością w ramach systemu bezpieczeństwa narodowego dotyczącą praktycznie każdej dziedziny funkcjonowania państwa i bezpośrednio związaną z pojęciem sytuacji kryzysowej⁸.

¹ R. Wróblewski, *Elementy koncepcji zarządzania bezpieczeństwem narodowym*. „De Securitate et Defensione. o Bezpieczeństwie i Obronności” 2021, nr 7(1), s. 10, <https://doi.org/10.34739/dsd.2021.01.01>.

² K. Meszyński, R. Romanowski, *Zarządzanie bezpieczeństwem państwa na szczeblu administracji rządowej w obszarze kompetencji ministra rolnictwa i rozwoju wsi dotyczących obronności*, „Wiedza Obronna” 2022, vol. 278, nr 1, s. 204, <https://doi.org/10.34752/2022-j278>.

³ A. Chodyński, *Zarządzanie kryzysowe wobec zagrożeń ekologicznych—rola organizacji komercyjnych i niekomercyjnych*. *Bezpieczeństwo*, „Teoria i Praktyka” 2024, nr 54(1), s. 9.

⁴ R. Gwardyński, *Zarządzanie bezpieczeństwem w kontekście bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2019, nr 4(33), s. 63.

⁵ Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 9, <https://www.prezydent.pl>, (dostęp: 12.01.2024).

⁶ *Ibidem*, s. 25.

⁷ J. Piwowarski, *Kultura bezpieczeństwa a zarządzanie bezpieczeństwem*, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconimicae” 2014, nr 3, s. 91.

⁸ D. Majchrzak, *o zarządzaniu kryzysowym inaczej. Zarządzanie kryzysowe czy zarządzanie bezpieczeństwem?*, „Kwartalnik Bellona” 2018, nr 695(4), s. 49.

Zgodnie z art. 2 ustawy o zarządzaniu kryzysowym elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym jest zarządzanie kryzysowe rozumiane jako działalność organów administracji publicznej, która polega „na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej”⁹. Katarzyna Sienkiewicz-Małyjurek zaznacza, że w realizacji działań związanych z zarządzaniem kryzysowym uczestniczą nie tylko organy administracji państwowej, ale również jednostki interwencyjno-ratownicze i badawczo-rozwojowe, organizacje pozarządowe, media oraz społeczeństwo¹⁰. Podkreśla się, że efektywne zarządzanie w sytuacjach kryzysowych wymaga znajomości potencjalnych zagrożeń, posiadania zasobów i środków, specjalistycznego wykształcenia personelu, odpowiedniego stanu technicznego sprzętu oraz wiedzy o możliwościach ich wykorzystania¹¹.

Celem artykułu jest zbadanie w jakim zakresie wybrane programy współpracy transgranicznej, wdrażane w Polsce w perspektywie finansowej 2021-2027 wzdłuż wewnętrznej i zewnętrznej granicy Unii Europejskiej (UE) mogą wspierać zarządzanie kryzysowe w kraju. Aby osiągnąć ten cel konieczne było uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: 1) Czy jest możliwe finansowanie działań dotyczących zarządzania kryzysowego, w ramach programów współpracy transgranicznej?, Jeśli jest to możliwe, to: 2) w ramach których obszarów tematycznych możliwa jest realizacja projektów związanych z zarządzaniem kryzysowym? 3) Jakiego rodzaju działania, dotyczące zarządzania kryzysowego, są możliwe do sfinansowania w ramach programów współpracy transgranicznej? 4) Jakie podmioty są uprawnione do ubiegania się o dofinansowanie przedsięwzięć związanych z zarządzaniem kryzysowym? 5) Czy istnieją różnice pomiędzy programami współpracy transgranicznej wdrażanymi w Polsce wzdłuż wewnętrznych i zewnętrznej granicy UE, jeśli chodzi o finansowanie przedsięwzięć związanych z zarządzaniem kryzysowym?

Przyjęto następujące hipotezy badawcze: 1) Przedsięwzięcia związane z zarządzaniem kryzysowym zajmują istotne miejsca w ramach programów współpracy transgranicznej, przy czym w programie wdrażanym wzdłuż zewnętrznej granicy UE możliwa jest realizacja działań, w obszarze zarządzania jej przekraczaniem 2) w ramach programów współpracy transgranicznej możliwe jest finansowanie przedsięwzięć związanych z zarządzaniem kryzysowym zarówno przez podmioty administracji publicznej, jak również przez podmioty sektora pozarządowego.

Aby zweryfikować obrane hipotezy analizie poddano dane zastane, wykorzystując metody ilościowe, jakościowe.

⁹ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2007, nr 89, poz. 590).

¹⁰ A. Chodyński, *op. cit.*, s. 11.

¹¹ K. Świdorski, *Współpraca formacji mundurowych w utrzymaniu bezpieczeństwa transgranicznego Polski*, „Wschodnioznawstwo” 2018, nr (12), s. 127.

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA

Współpraca transgraniczna była wspierana w Europie od lat 80. XX w. przez różne instytucje¹². w Europejskiej konwencji ramowej o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi z 1980 roku, za współpracę transgraniczną przyjęto uważać każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń¹³. Natomiast w Europejskiej Karcie Regionów Przygranicznych¹⁴, wskazano, iż „(...) współpraca transgraniczna pomaga w łagodzeniu niekorzystnych skutków istnienia (...) granic, a także w przewyżnianiu skutków położenia terenów przygranicznych na narodowych obrzeżach państw oraz służy poprawie warunków życiowych osiadłej tam ludności (...)”¹⁵. w latach dziewięćdziesiątych XX w. uruchomiona została Inicjatywa Wspólnotowa Interreg. Początkowo przywiązywano jednak do niej niewielką wagę¹⁶.

Jak wskazują: Andrzej Jakubowski, Urszula Bronisz i Andrzej Miszczuk współpraca transgraniczna uwarunkowana jest wieloma czynnikami, do których należy zaliczyć: „różne wektory oraz tempo procesów integracyjnych, odmienny charakter granicy oraz poziom jej przenikalności, dystans instytucjonalny, asymetrię w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego”¹⁷. w przypadku Polski najważniejszy wpływ na rozwój współpracy transgranicznej miało przystąpienie do UE.

Wielu autorów porusza kwestię czynników determinujących współpracę transgraniczną, problemów ograniczających współpracę oraz możliwości jej rozwoju (np. Alicja Mierostawska¹⁸,

¹² D. Murzyn, *Innowacyjność w programach współpracy transgranicznej realizowanych przy udziale polityki spójności UE w Polsce*, [w:] *Wyzwania polityki regionalnej w aspekcie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów transgranicznych*, red. K. Świerczewska-Pietras, M. Pyra, Tom I, Wydawnictwo Akademii Białskiej Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Bielsko-Biała 2015, s. 65.

¹³ Art. 2 Europejskiej konwencji ramowej o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, sporządzonej w Madrycie 21 maja 1980 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 287).

¹⁴ od 1995 r. Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych.

¹⁵ I. Wieczorek, A. Głąb, *Zadania administracji samorządowej w zakresie współpracy transgranicznej*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. I. M. Wieczorek, M. Ganczar, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016, s. 11.

¹⁶ S. Dołzbłasz, A. Raczyk, *Projekty współpracy transgranicznej na zewnętrznych i wewnętrznych granicach Unii Europejskiej – przykład Polski*, „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2011, nr 3(45), s. 59.

¹⁷ A. Jakubowski, U. Bronisz i A. Miszczuk, *Polityka spójności oraz Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa jako narzędzia wsparcia współpracy transgranicznej na wewnętrznych i zewnętrznych granicach Unii Europejskiej*, „*Roczniki Nauk Społecznych*” 2017, tom 9(45), nr 3, s. 74.

¹⁸ A. Mierostawska, *Czynniki aktywizujące i hamujące rozwój współpracy transgranicznej*, „*Samorząd Terytorialny*” 2004, nr 3, s. 42-58.

Grzegorz Ślusarz¹⁹, Bogdan Kawałko²⁰, Ewa Baran²¹, Sylwia Dołzbłasz²², Agnieszka Pieniążek²³) oraz podmiotów podejmujących współpracę (np. Władysława Jastrzębska²⁴, Dominik Tyrawa²⁵, Iwona Wieczorek, Adam Głąb²⁶). Często analizowany jest również wpływ współpracy transgranicznej i podejmowanych w jej ramach przedsięwzięć, na rozwój turystyki (np. Monika Makowiecka²⁷, Iwona Żukowska²⁸, Małgorzata Buczek-Kowalik, Teresa Mitura²⁹) oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego (np. Wojciech Wytrążek³⁰, Jan Pochwała³¹). Zdecydowanie rzadziej programy współpracy transgranicznej są analizowane w kontekście ich oddziaływania na bezpieczeństwo regionów lub państw (np. Krzysztof Żęgota³², Agnieszka

¹⁹ G. Ślusarz, *Potrzeby i możliwości rozwoju współpracy transgranicznej na przykładzie Podkarpacia*, [w:] *Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja regionów transgranicznych*, red. M. G. Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 58-66.

²⁰ B. Kawałko, *Wybrane problemy polsko-ukraińskiej współpracy transgranicznej*, „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy” 2011, nr 2 (24), s. 35-60, B. Kawałko, *Wyzwania rozwojowe pogranicza polsko-ukraińskiego - w świetle dokumentów strategicznych*, [w:] *Wyzwania rozwojowe pogranicza polsko-ukraińskiego*, red. A. Mischczuk, NORBERTINUM, Lublin 2017, s. 257-282.

²¹ E. Baran, *Możliwości rozwoju pogranicza polsko-słowackiego*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” 2015, nr 43, s. 313-322.

²² S. Dołzbłasz, *Sieci współpracy transgranicznej na pograniczach Polski*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego 40, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017.

²³ A. Pieniążek, *Cross-border cooperation in selected Carpathian countries*, "Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 20(2022), z. 1, s. 143-159, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2022.1.8>.

²⁴ W. Jastrzębska, *Rola euroregionów i współpracy transgranicznej w procesie integracji europejskiej*, [w:] *Spójność ekonomiczna a modernizacja regionów transgranicznych*, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 95-105.

²⁵ D. Tyrawa, *Współpraca transgraniczna jednostek samorządu terytorialnego w systemie polskiej administracji publicznej*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. M. Ganczar, I. M. Wieczorek, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016, s. 37-48.

²⁶ I. Wieczorek, A. Głąb, *Zadania administracji samorządowej w zakresie współpracy transgranicznej*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. I. Wieczorek, M. Ganczar, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016, s. 38-47.

²⁷ M. Makowiecka, *Atrakcyjność inwestycyjna obszarów przygranicznych Polski i Słowacji*, „Studia Ekonomiczne. Gospodarka, Społeczeństwo, Środowisko” 2019, nr 2(4), s. 47-59.

²⁸ I. Żukowska, *Turystyka jako czynnik rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2017, nr 18(8.3), s.13-27.

²⁹ M. Buczek-Kowalik, T. Mitura, *Cross-border cooperation on the Polish-Slovak borderland - examples of joint tourism initiatives*, „Folia Geographica” 2018, nr 60(2), s. 62.

³⁰ W. Wytrążek, *Współpraca transgraniczna w dziedzinie kultury*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. M. Ganczar, I. M. Wieczorek, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016, s. 155-168.

³¹ J. Pochwała, *Mechanizm i obszary wsparcia rozwoju współpracy transgranicznej oraz ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w ramach programu Interreg Polska-Słowacja*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2020, tom 41, nr 3, s. 75-89.

³² K. Żęgota, *Transgraniczne wyzwania bezpieczeństwa—doświadczenia pogranicza polsko-rosyjskiego i litewsko-rosyjskiego*, „Przegląd Geopolityczny” 2023, nr 45, s. 88-103.

Pieniążek³³), chociaż zagadnieniem współpracy transgranicznej w zakresie bezpieczeństwa zajmuje się wielu badaczy (np. Marian Liwo³⁴, Anna M. Barszcz³⁵, Tomasz Klepner³⁶).

Na europejską współpracę terytorialną w okresie programowania 2021-2027 przeznaczono około 8 mld EUR, z czego na współpracę transgraniczną aż 72,2% tego budżetu³⁷. Polska obecnie uczestniczy we wdrażaniu ośmiu programów transgranicznych: Południowy Bałtyk, Litwa-Polska, Meklemburgia-Pomorze, Przednie/Brandenburgia-Polska, Brandenburgia-Polska, Polska-Saksonia, Czechy-Polska, Polska-Słowacja oraz Polska-Ukraina³⁸. Programy współpracy transgranicznej wdrażane wzdłuż granic wewnętrznych UE finansowane są w ramach programu Interreg, natomiast programy realizowane wzdłuż zewnętrznej granicy UE (wschodniej granicy Polski) finansowane są obecnie w ramach celu Europejska Współpraca Terytorialna (Interreg) oraz Instrumentu Sąsiedztwa, Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej³⁹.

Aby zweryfikować obrane hipotezy wybrane zostały dwa programy współpracy transgranicznej, wdrażane w południowo-wschodniej i wschodniej części Polski: Interreg Polska-Słowacja, wdrażany wzdłuż wewnętrznej granicy UE i Interreg a NEXT Polska-Ukraina wdrażany wzdłuż zewnętrznej granicy UE. Analizie poddano dokumenty programowe, wytyczne dla beneficjentów oraz dokumenty konkursowe. Uwzględnione zostały również treści zamieszczone na stronach internetowych analizowanych programów.

Z pewnością interesujące byłoby porównanie analizowanych programów z innymi podobnymi inicjatywami realizowanymi w Europie lub w Unii Europejskiej, jednak ramy i ograniczenia objętości tego opracowania utrudniają takie rozwiązanie. w perspektywie finansowej 2021-2027 w Polsce wdrażanych jest bowiem 14 programów Interreg (transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnych). w całej Europie jest ich łącznie 66, a uwzględniając programy przedakcesyjne oraz sąsiedztwa realizowane we współpracy z beneficjentami z krajów spoza UE, liczba ta wzrasta do 81 programów⁴⁰.

³³ A. Pieniążek, *Measures to increase the effectiveness of crisis prevention under the Cross-Border Cooperation Programme Poland-Belarus-Ukraine*, [w:] *Security in crisis situations in the border regions of Poland and Ukraine. Scientific papers of the international scientific conference*, red. L. Buller, Bonus Liber Sp. z o.o., Lublin 2022, s. 213-226.

³⁴ M. Liwo, *Współpraca transgraniczna Unii Europejskiej jako przejaw integracji narodów w zapewnieniu poczucia bezpieczeństwa*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013, nr 7, s. 77-93.

³⁵ A. M. Barszcz, *Współpraca transgraniczna w Unii Europejskiej w aspekcie bezpieczeństwa*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2013 nr 3, s. 251-261.

³⁶ T. Klepner, *Współpraca transgraniczna państw Grupy Wyszehradzkiej na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa granic*, „Poliarchia” 2014, nr 1 (02), s. 99-122.

³⁷ Europortal, K. Schwarz, *Europejska Współpraca Terytorialna*, <https://www.europarl.europa.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

³⁸ Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *Programy Interreg 2021-2027 – podstawowe informacje*, <https://www.ewt.gov.pl>, (dostęp: 12.01.2024).

³⁹ Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, o programie, <https://pl-ua.eu> (dostęp: 12.01.2024).

⁴⁰ Baza programów Interreg, <https://keep.eu> (dostęp: 12.01.2024).

PROGRAM WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ INTERREG A NEXT POLSKA-UKRAINA

Program Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027 został zatwierdzony w grudniu 2022 roku⁴¹. Wcześniej jednak współpraca transgraniczna wdrażana wzdłuż wschodniej granicy Polski miała charakter trójstronny (Polska-Białoruś-Ukraina). Współpraca z Białorusią zakończyła się jednak decyzją Komisji Europejskiej ze względu m.in. „na łamanie praw człowieka, wywołanie kryzysu na zewnętrznych granicach UE oraz zainicjowaną przez Białorusią w 2021 roku instrumentalizację migrantów do celów politycznych, branie udziału Białorusi w niesprowokowanej i nieuzasadnionej agresji wojskowej Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 roku oraz rażące naruszenie prawa międzynarodowego”⁴². Komisja Europejska 4 marca 2022 roku zawiesiła współpracę z Federacją Rosyjską i Białorusią w ramach programów współpracy transgranicznej EIS oraz Interreg Region Morza Bałtyckiego⁴³.

Obecnie obszar programu obejmuje łącznie około 177,1 tys. km², w Polsce są to podregiony: białostocki, łomżyński, suwalski, ostrołęcki, siedlecki, bialski, lubelski, puławski, chełmsko-zamojski, przemyski, rzeszowski, tarnobrzeski, krośnieński, a po stronie ukraińskiej obwody: wołyński, lwowski, zakarpacki, rówieński, tarnopolski i iwanofrankiowski⁴⁴. Powierzchnia wdrażania programu w porównaniu do poprzedniej perspektywy finansowej (2014-2020) zmniejszyła się o blisko 44%. Początkowo w programie dysponowano budżetem 187,4 mln EUR⁴⁵. w październiku 2023 roku opublikowano informacje na temat zmian w programie. Zwiększeniu uległ budżet o ponad 48 mln EUR, tj. do 235,9 mln EUR, w tym na realizację projektów 214,4 mln EUR⁴⁶. Celem ogólnym programu jest wsparcie transgranicznych procesów rozwojowych na pograniczu Polski i Ukrainy. Początkowo zakładano, iż program będzie wdrażany w ramach pięciu priorytetów: Środowisko, Zdrowie, Turystyka, Współpraca i Granice⁴⁷. Jednak m.in. w wyniku wyżej wskazanych zmian dodany został jeszcze jeden priorytet: Dostępność, dzięki czemu możliwe będą projekty dotyczące transportu, wpisujące się w inicjatywę Korytarzy Solidarnościowych pomiędzy UE a Ukrainą. Dodatkowo będą realizowane dwa Fundusze Małych Projektów w ramach priorytetu Współpraca oraz Środowisko⁴⁸. Więcej informacji przedstawiono w tabeli 1.

⁴¹ Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *KE zatwierdziła programy Interreg z Ukrainą i Brandenburgią 2021-2027*, <https://www.ewt.gov.pl>, (dostęp: 12.01.2024).

⁴² Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, *Interreg a NEXT Poland-Ukraine*, s. 6, <https://pl-ua.eu>, dalej: Interreg a NEXT Poland-Ukraine.

⁴³ Komisja Europejska, Komisja zawiesza współpracę transgraniczną i transnarodową z Rosją i Białorusią, <https://ec.europa.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

⁴⁴ Interreg a NEXT Poland-Ukraine, s. 6.

⁴⁵ Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, o *programie*, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

⁴⁶ Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, o *programie*, www.pbu2020.eu, <https://pl-ua.eu> (dostęp: 12.01.2024).

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, *Program Polska - Ukraina z nowym budżetem!*, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

Tabela 1

Priorytety, cele szczegółowe programu współpracy transgranicznej Interreg a NEXT Polska-Ukraina 2021-2027

Lp.	Priorytet	Cel szczegółowy	Dostępny budżet (w mln EUR)
1.	Środowisko	1. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego 2. Wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej 3. Wzmocnienie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej i zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich oraz ograniczenie wszelkich form zanieczyszczeń 4. Promowanie przejścia do gospodarki o obiegu zamkniętym i zasobooszczędnej.	99,5
2.	Zdrowie	Zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej.	53,4
3.	Turystyka*	Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.	3,9
4.	Współpraca	Zwiększanie sprawności administracji publicznej w drodze wspierania współpracy prawnej i administracyjnej oraz współpracy między obywatelami, podmiotami społeczeństwa obywatelskiego i instytucjami, w szczególności w celu wyeliminowania przeszkód prawnych i innych przeszkód w regionach przygranicznych.	5,1
5.	Granice	Bezpieczna i lepiej chroniona Europa.	10,7
6.	Dostępność	Rozwój i wzmocnienie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej, intermodalnej mobilności krajowej i lokalnej, w tym poprawa dostępu do Transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) i mobilności transgranicznej.	41,8

Źródło: Opracowanie na podstawie: Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, *Interreg a NEXT Poland-Ukraine*, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 20.07.2024).

* w związku z wojną w Ukrainie nabór projektów w priorytecie Turystyka został zawieszony. Będzie realizowany tylko jeden projekt „Karpacka kolejka wąskotorowa – podróż śladami karpackiej kolei leśnej” (wybrany w trybie pozakonkursowym).

Analiza zakładanych produktów i rezultatów (tabela 2)⁴⁹, które powinny zostać osiągnięte na zakończenie programu, tj. w 2029 roku wskazuje, m.in. iż realizacja projektów z priorytetu Środowisko umożliwi inwestycje o wartości 14,3 mln EUR w nowe lub zmodernizowane systemy

⁴⁹ Produkt projektu to produkt, który wynika z wdrożenia jednego lub więcej działań projektowych, jest to ogólny wynik zestawu działań projektowych. z kolei rezultat projektu to natychmiastowy efekt/zmiana w porównaniu z sytuacją początkową w regionach objętych współpracą, którą projekt zamierza osiągnąć poprzez swoje produkty: Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, *Programme Manual Regular projects. Part 1 – application*, 2023, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

monitorowania, gotowości, ostrzegania i reagowania w kontekście klęsk żywiołowych i katastrof. Zakłada się również wspólne wypracowanie 78 rozwiązań (brak jednak precyzyjnych informacji w jakiej sferze te rozwiązania powinny zostać wypracowane). w rezultacie realizacji przedsięwzięć korzyści ze środków ochrony przed niekontrolowanymi pożarami osiągnie 5,1 mln osób, a 1 mln osób odniesie korzyści ze środków ochrony przed klęskami żywiołowymi związanymi z klimatem. Zakłada się również, że 9 rozwiązań, które zostaną wypracowane w ramach projektów, zostanie wdrożonych na szerszą skalę. Szczególną uwagę zwraca się na wzajemną koordynację działań na rzecz zapobiegania klęskom żywiołowemu i zagrożeniom klimatycznym, takim jak pożary, burze, susze i ich skutki, oraz ich zwalczania. Obejmuje to również systemową gospodarkę leśną, a także weryfikację infrastruktury wrażliwej na zmianę klimatu.

Kluczowe dla łagodzenia negatywnych skutków zmian klimatu jest współdziałanie specjalistów ds. zapobiegania ryzyku z innymi odpowiednimi podmiotami. Podkreśla się, że należy opracować wspólne transgraniczne systemy monitorowania, ostrzegania, reagowania i zarządzania kryzysowego. z kolei w ramach priorytetu Zdrowie planuje się, że pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej wynosić będzie 370 tys. osób na rok. w tej sferze, z uwagi na brak transgranicznych procedur awaryjnych i niedobór personelu medycznego, zakłada się również wypracowanie wspólnych rozwiązań. Jednak podobnie jak było to w poprzednim priorytecie również i w tym, brak jest bardziej precyzyjnych informacji na temat oczekiwanych lub zakładanych rozwiązań. w wyniku przedstawionych produktów 120,2 tys. użytkowników rocznie powinno skorzystać z nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej, a 19 rozwiązań powinno zostać przyjęte lub zastosowane na szerszą skalę przez organizacje. w ramach priorytetu Granice zakłada się z kolei, że we wspólnych programach szkoleniowych weźmie udział 88 osób oraz przebudowana zostanie infrastruktura przejść granicznych. Projekty powinny koncentrować się na: inwestycjach w niezbędny sprzęt i materiały, wymianie doświadczeń i najlepszych praktyk, wspólnych szkoleniach, stworzenie wspólnych procedur na rzecz szybszej i bezpieczniejszej kontroli granicznej i przekraczania granic, rozwoju i modernizacji infrastruktury przejść granicznych oraz innej infrastruktury związanej z inicjatywą Korytarzy Solidarnościowych UE – Ukraina. Program w tym zakresie stanowi uzupełnienie Funduszu Zintegrowanego Zarządzania Granicami. Zakłada się również, że przebudowa i modernizacja dróg i linii kolejowych poprawi bezpieczeństwo i przepływ ruchu transgranicznego⁵⁰.

Tabela 2

Zakładane wartości wskaźniki produktów i rezultatów w ramach Interreg a NEXT Polska-Ukraina na rok 2029

L.p.	Priorytet	Produkty	Rezultaty
1.	Środowisko	- 14,3 mln EUR inwestycji w nowe lub zmodernizowane systemy monitorowania, gotowości, ostrzegania i reagowania w kontekście klęsk żywiołowych	- 5,1 mln osób odnoszących korzyści ze środków ochrony przed niekontrolowanymi pożarami - 1 mln osób odnoszących korzyści ze środków ochrony przed klęskami żywiołowymi związanymi z klimatem

⁵⁰ Interreg a NEXT Poland-Ukraine.

L.p.	Priorytet	Produkty	Rezultaty
		<ul style="list-style-type: none"> i katastrof w przypadku klęsk żywiołowych - 1351 uczestników wspólnych działaniach transgranicznych - 78 wspólnie opracowane rozwiązania - 18 km nowych lub zmodernizowanych sieci wodociągowych w ramach zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę - 44 km nowych lub zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych w ramach zbiorowych systemów odprowadzania ścieków - 36 200 ha obszarów Natura 2000 objętych działaniami ochronnymi i renaturyzacyjnymi 	<p>(oprócz powodzi lub niekontrolowanych pożarów)</p> <ul style="list-style-type: none"> - 53 rozwiązań przyjętych lub zastosowanych na szerszą skalę przez organizacje - 80 tys. osób przyłączonych do ulepszonych zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę - 22 tys. osób przyłączona do zbiorowych systemów oczyszczania ścieków co najmniej II stopnia - 18 wspólnych działaniach transgranicznych po zakończeniu projektu
2.	Zdrowie	<ul style="list-style-type: none"> - pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej (370 tys. osób/rok) - 38 wspólnie opracowanych rozwiązań 	<ul style="list-style-type: none"> - 120,2 tys. użytkowników/rok nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej - 19 rozwiązań przyjętych lub zastosowanych na szerszą skalę przez organizacje
3.	Współpraca	<ul style="list-style-type: none"> - 6 wspólnie opracowanych strategii i planów działania - 8 wspólnie opracowanych rozwiązań - 552 osób uczestniczących we wspólnych programach szkoleniowych - 242 organizacje współpracujące ponad granicami - 418 wspólnie organizowanych transgranicznych wydarzeń publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> - 6 wspólnych strategii i planów działania wdrożonych przez organizacje - 4 rozwiązania przyjęte lub zastosowane na szerszą skalę przez organizacje - 497 osób kończących wspólne programy szkoleniowe, - 169 organizacji współpracujących ponad granicami po zakończeniu projektu, - 28 wspólnych działań transgranicznych po zakończeniu projektu
4.	Dostępność	<ul style="list-style-type: none"> - 32 km przebudowanych lub zmodernizowanych dróg- poza TEN-T - 3,9 km przebudowanej lub zmodernizowanej linii kolejowej- poza TEN-T - 1 nowa lub zmodernizowana stacja i przystanek kolejowych - 1 nowe lub zmodernizowane połączenie intermodalne 	Oszczędność czasu dzięki poprawie infrastruktury drogowej (7000 osobodni/rok)
5.	Granice	<ul style="list-style-type: none"> - 88 osób uczestniczących we wspólnych programach szkoleniowych - przebudowana infrastruktura przejść granicznych 	<ul style="list-style-type: none"> - 88 osób kończących wspólne programy szkoleniowe - 1 przejście graniczne o zwiększonej przepustowości

Źródło: Opracowanie na podstawie: Interreg NEXT Polska-Ukraina 2021-2027, *Interreg a NEXT Poland-Ukraine*, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 20.07.2024).

Beneficjentami uprawnionymi do ubiegania się o dofinansowanie w ramach priorytetu Środowisko są jednostki administracji państwowej, regionalnej i samorządowej, stowarzyszenia tych jednostek oraz instytucje im podległe, jednostki ratownicze, jednostki ochrony przeciwpożarowej (w tym straż pożarna), policja i służby graniczne, inne podmioty prawa publicznego (np. izby, organy administracji rządowej), jednostki szkolnictwa wyższego i instytucje naukowe oraz organizacje pozarządowe. z kolei w obszarze tematycznym Zdrowie o dofinansowanie ubiegać mogą się: jednostki administracji państwowej, regionalnej i samorządowej, stowarzyszenia tych jednostek oraz podległe im instytucje zajmujące się opieką zdrowotną, podmioty lecznicze, w tym udzielające opieki długoterminowej, personel medyczny, w tym służby ratownicze (np. górskie służby ratownicze), podmioty szkolnictwa wyższego np.: uczelnie medyczne, podmioty edukacyjne w ochronie zdrowia, organizacje pozarządowe (w tym organizacje i stowarzyszenia ratownicze), instytucje organizujące grupy szczególnie wrażliwe lub opiekujące się nimi, instytucje działające na rzecz migrantów i uchodźców. Beneficjentami projektów podejmowanych w ramach priorytetów: Turystyka i Współpraca mogą być m.in. z kolei: jednostki administracji państwowej, regionalnej i samorządowej, stowarzyszenia tych jednostek i podległe im instytucje, inne podmioty prawa publicznego, jednostki szkolnictwa wyższego i instytucji naukowych oraz organizacje pozarządowe. w przypadku priorytetu Współpraca, dodatkowo: jednostki ratownicze, jednostki ochrony przeciwpożarowej (w tym straż pożarna), policja, instytucje organizujące grupy szczególnie wrażliwe lub opiekujące się nimi, instytucje działające na rzecz migrantów i uchodźców. Wsparcie finansowe w ramach priorytetu Granice jest wyłącznie dostępne dla: służb porządkowych i celnych, innych służb związanych z obsługą przejść granicznych (w tym służb fitosanitarnych i weterynaryjnych), a także policji, jednostek administracji publicznej, regionalnej i samorządowej, stowarzyszeń tych jednostek oraz podległych im instytucji⁵¹.

Pierwszy nabór projektów w ramach Interreg a Next Polska-Ukraina trwał od maja do końca sierpnia 2023 roku. Wnioskodawcy mogli ubiegać się o dofinansowanie przedsięwzięć w ramach dwóch priorytetów: Zdrowie oraz Środowisko. Nabór cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem. Liczba złożonych projektów przewyższyła dostępne środki kilkukrotnie. Łącznie wpłynęło 247 wniosków (132 w priorytecie Środowisko i 115 w priorytecie Zdrowie). Podkreślić jednak należy, iż zaprezentowanie konkretnych rozwiązań lub podjętych działań w ramach wybranych do realizacji projektów, a tym bardziej ich skutków na tym etapie jest niemożliwe. Bowiem dopiero w grudniu 2023 r. Komitet Monitorujący Programu zatwierdził 20 projektów w priorytecie Zdrowie, a w kwietniu 2024 r. 44 projektów w ramach priorytetu Środowisko. Kolejne nabory projektów planowane są w 2024 roku⁵².

PROGRAM WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ INTERREG POLSKA-SŁOWACJA

Analizując z kolei program Polska-Słowacja, wskazać należy, że obszar wdrażania programu w perspektywie 2021-2027 nie różni się w stosunku do poprzednich edycji. Program został

⁵¹ Interreg NEXT Polska-Ukraina, *Programme Manual Regular projects. Part 1 – application*, 2023, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

⁵² Interreg NEXT Polska-Ukraina, <https://pl-ua.eu>, (dostęp: 17.07.2024).

zatwierdzony we wrześniu 2022 roku⁵³. Obszar wsparcia jest znacznie mniejszy od analizowanego wcześniej programu Polska-Ukraina. Obejmuje on ok. 39,2 tys. km². Po polskiej stronie są to: podregiony: krośnieński, przemyski, nowosądecki, oświęcimski i bielski, a także powiaty: pszczyński, myślenicki, rzeszowski i Rzeszów. Po stronie słowackiej wsparcie obejmuje kraje: Preszowski i Żyliński oraz powiat Spiska Nowa Wieś (Kraj Koszycki). Obszar ten był zamieszkiwany w 2018 roku przez 5,2 mln osób⁵⁴. Budżet programu jest również mniejszy i wynosi 132,5 mln EUR⁵⁵. Program wdrażany jest w ramach czterech obszarów tematycznych (priorytetów): Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze; Lepiej połączone pogranicze; Twórcze i atrakcyjne turystycznie pogranicze oraz Współpraca instytucji i mieszkańców pogranicza (tabela 3). Ponad połowa środków przeznaczona została na priorytet Twórcze i atrakcyjne turystycznie pogranicze, a w dalszej kolejności na realizację przedsięwzięć w ramach priorytetu Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze (22,5% budżetu) oraz Lepiej połączone pogranicze (18,6% budżetu)⁵⁶.

Tabela 3

Priorytety, cele szczegółowe programu współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021-2027

Lp.	Priorytet	Cel szczegółowy	Dostępny budżet (w mln EUR)
1.	Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze	1. Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego. 2. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia.	27,9
2.	Lepiej połączone pogranicze	Rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawa dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej.	23
3.	Twórcze i atrakcyjne turystycznie pogranicze	Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.	62,6
4.	Współpraca instytucji i mieszkańców pogranicza	1. Zwiększenie zdolności instytucjonalnych instytucji publicznych, w szczególności tych, którym powierzono zarządzanie konkretnym terytorium, i zainteresowanych stron. 2. Budowanie wzajemnego zaufania, w szczególności poprzez wspieranie działań ułatwiających kontakty międzyludzkie.	10,3

Źródło: Interreg Polska-Słowacja, *Program współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, <https://pl.plsk.eu>, (dostęp: 20.07.2024), dalej: *Program współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*.

⁵³ Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *Program Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, <https://www.ewt.gov.pl>, (dostęp: 12.01.2024).

⁵⁴ Interreg Polska-Słowacja 2021-2027, *Program współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, s. 8, 9, <https://pl.plsk.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

⁵⁵ Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *Polska-Słowacja*, <https://www.ewt.gov.pl>, (dostęp: 12.01.2024).

⁵⁶ Interreg Polska-Słowacja 2021-2027, *Podręcznik Programu Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, s. 10, <https://pl.plsk.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

Badając w dalszej kolejności zakładane produkty i rezultaty, drugiego z programów (tabela 4), należy wskazać, iż ich osiągnięcie w ramach priorytetu Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze powinno zmniejszyć skalę zagrożeń powodowanych gwałtownymi zjawiskami pogodowymi. Dlatego też przewiduje się realizowanie działań, które: minimalizują negatywne konsekwencje zjawisk wynikających ze zmian klimatu (np. zielone ściany, ogrody deszczowe, parki kieszonkowe, rewitalizacja cieków i terenów podmokłych, rekultywacje i zagospodarowanie terenów zalewowych, naturalne poldery), ułatwiają transgraniczną współpracę i wzmacniają potencjał operacyjny służb w zakresie zarządzania kryzysowego i likwidacji skutków klęsk żywiołowych (np. poprzez opracowanie systemów/zasad współpracy, spójnych/podobnych po obu stronach granicy systemów monitorowania zjawisk i szybkiego ostrzegania), zwiększają świadomość mieszkańców w zakresie ekologicznych rozwiązań.

Ponadto zakłada się realizację projektów, które: zabezpieczą i poprawią stan obszarów cennych przyrodniczo, np. przed nadmierną presją turystyczną, ułatwią migracje zwierząt, wyznaczą obszary ochronne (np. użytki ekologiczne itp.), podejmą walkę z gatunkami inwazyjnymi, rozszerzą współpracę transgraniczną w zakresie śledzenia migracji zwierząt i reagowania w sytuacjach kryzysowych, utrzymania korytarzy ekologicznych, tworzenia form ochrony przyrody, monitorowania zagrożeń przyrodniczych i ich sygnalizowania, m.in. poprzez przygotowanie odpowiednich analiz, strategii przetwarzania informacji, organizację warsztatów tematycznych. Powinny także wesprzeć budowanie świadomości społecznej w zakresie bioróżnorodności, w tym m.in. poprzez działania umożliwiające obserwację ekosystemów. w przypadku priorytetu Lepiej połączone pogranicze przyjęto założenie, że 47 km dróg zostanie przebudowanych lub zmodernizowanych (poza TEN-T), czego rezultatem będzie 13 mln pasażerokilometrów na rok. Realizacja projektów powinna przełożyć się na poprawę infrastruktury drogowej w pasie przygranicznym i dostępności komunikacyjnej do transgranicznych atrakcji turystycznych pogranicza. Dodatkowo przewidywanymi rezultatami powinny być: intensyfikacja i pogłębienie relacji społeczno-gospodarczych pogranicza, zmniejszenie negatywnego wpływu transportu samochodowego na środowisko dzięki modernizacjom dróg i ekologicznym rozwiązaniom w zakresie dostępności do obiektów turystycznych. Natomiast w przypadku priorytetu, na który przeznaczono najwięcej środków, tj. Twórcze i atrakcyjne pogranicze zakłada się objęcie wsparciem 100 obiektów kulturalnych i turystycznych, co powinno się przyczynić do zwiększenia potencjału turystyki kulturowej, zrównoważonego wykorzystania oraz ochrony istniejących zasobów kulturowych i przyrodniczych, zachowania i tworzenia nowych miejsc pracy, w tym dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwoju tożsamości lokalnej wśród mieszkańców pogranicza i wzmocnienia więzi międzypokoleniowych. Realizacja przedsięwzięć w ramach ostatniego priorytetu powinna się przyczynić do niwelowania barier administracyjnych i urzędowych w obu krajach, zwiększenia efektywności wspólnie planowanych interwencji. Zakłada się, że współpraca strony polskiej i słowackiej stanowi podstawę budowania tożsamości pogranicza i wspólnego rozwiązywania istotnych dla obszaru problemów⁵⁷.

⁵⁷ Program współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021–2027.

Tabela 4

Zakładane wartości wskaźniki produktów i rezultat w ramach Interreg Polska-Słowacja na rok 2029

L.p.	Priorytet	Produkty	Rezultaty
1.	Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze	<ul style="list-style-type: none"> - 33 wspólnie opracowane rozwiązania - 82 wspólnie organizowane transgraniczne wydarzenia publiczne - 118 organizacje współpracujące ponad granicami - 18 wspólnie opracowanych działań pilotażowych zrealizowanych w ramach projektów - 44 wspólnie opracowane strategie i plany działania 	<ul style="list-style-type: none"> - 31 wspólne strategie i plany działania wdrożone przez organizacje - 94 organizacje współpracujących ponad granicami po zakończeniu projektu - 17 rozwiązań przyjętych lub zastosowanych na większą skalę przez organizacje
2.	Lepiej połączone pogranicze	<ul style="list-style-type: none"> - 47 km dróg przebudowanych lub zmodernizowanych – poza TEN-T - 4 wspólnie opracowane rozwiązania 	<ul style="list-style-type: none"> - 13 mln pasażerokilometrów/rok nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg - 2 rozwiązania przyjęte lub zastosowane na większą skalę
3.	Twórcze i atrakcyjne turystycznie pogranicze	<ul style="list-style-type: none"> - 100 obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem - 170 tys. osób uczestniczących we wspólnych działaniach transgranicznych - 370 organizacje współpracujące ponad granicami - 1200 wspólnie organizowanych transgranicznych wydarzeń publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> - 900 tys. osób/rok odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem - 300 organizacje współpracujących ponad granicami po zakończeniu projektu
4.	Współpraca instytucji i mieszkańców pogranicza	<ul style="list-style-type: none"> - 4 wspólnie opracowane strategie i plany działania - 11 organizacji współpracujących ponad granicami. 	9 organizacji współpracujących ponad granicami po zakończeniu projektu.

Źródło: Program współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021–2027.

Szczegółowa lista instytucji i organizacji, które mogą uzyskać dofinansowanie w ramach Programu została przedstawiona w załącznikach do *Podręcznika Programu Interreg Polska-Słowacja 2021–2027*. Lista wskazuje podmioty, które kwalifikują się do dofinansowania w poszczególnych priorytetach programu⁵⁸. o dofinansowanie przedsięwzięć w Polsce w ramach np. pierwszego priorytetu mogą się ubiegać: jednostki samorządu terytorialnego wraz z podległymi im jednostkami organizacyjnymi oraz ich stowarzyszenia, podmioty, w których większość jednostek/ udziałów należy do jednostki samorządowej lub samorządowego związku/ zrzeszenia, służby ratownicze / zarządzania kryzysowego: policja, straż pożarna, ratownictwo, medyczne, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (GOPR), Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (TOPR), Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR), centra zarządzania kryzysowego, podmioty tworzące system szkolnictwa wyższego i nauki oraz

⁵⁸ Interreg Polska-Słowacja, *Podręcznik Programu Interreg Polska-Słowacja 2021–2027*, <https://pl.plsk.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

podmioty tworzące system oświaty, Polski Czerwony Krzyż oraz inne instytucje i organizacje pomocowe i humanitarne, małe, średnie i mikro przedsiębiorstwa, europejskie ugrupowania współpracy terytorialnej, właściciele, zarządcy i operatorzy obiektów i obszarów stanowiących formy ochrony przyrody: parki narodowe, parki krajobrazowe i zespoły parków krajobrazowych, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowisk, Lasy Państwowe i ich jednostki organizacyjne, Wody Polskie. z kolei np. służby ratownicze, służby zarządzania kryzysowego, takie jak Policja, Straż Graniczna, straż pożarna, ratownictwo medyczne, GOPR, TOPR, WOPR oraz centra zarządzania kryzysowego mogą ubiegać o dofinansowanie również w ramach priorytetu: Współpraca instytucji i mieszkańców pogranicza⁵⁹.

Podkreślić należy, iż podobnie jak w przypadku programu Interreg NEXT Polska-Ukraina zaprezentowanie konkretnych rozwiązań, podjętych działań w wybranych do realizacji projektach, a tym bardziej ich skutków, na tym etapie jest niemożliwe. w listopadzie 2023 r. Komitet Monitorujący Programu zatwierdził 17 projektów dla priorytetu Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze, zaś w marcu 2024 r. 6 projektów dla priorytetu Lepiej połączone pogranicze, a w czerwcu 2024 r.: 11 projektów dla priorytetu Twórcze i atrakcyjne turystycznie Pogranicze, 4 projekty dla priorytetu Współpraca instytucji i mieszkańców Pogranicza oraz 2 w ramach priorytetu Lepiej połączone pogranicze. Kolejne nabory projektów planowane są w 2024 roku⁶⁰.

ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE A DZIAŁANIA W RAMACH WYBRANYCH PROGRAMÓW WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ – WNIOSKI

Analiza założeń obu programów, zakładanych produktów i rezultatów jednoznacznie wskazuje, że działania związane z zarządzaniem kryzysowym są możliwe do sfinansowania w ich ramach. Realizacja projektów związanych z zarządzaniem kryzysowym jest możliwa w wielu obszarach tematycznych. w przypadku programu Interreg NEXT Polska-Ukraina są to następujące obszary tematyczne: Środowisko, Zdrowie, Współpraca, Dostępność i Granice. z kolei w ramach Programu Interreg Polska-Słowacja: Przyjazne naturze i bezpieczne pogranicze, Lepiej połączone pogranicze oraz Współpraca instytucji i mieszkańców pogranicza. Podkreślić jednak należy, że pośrednio realizacja przedsięwzięć w ramach pozostałych obszarów tematycznych obu programów może pozytywnie oddziaływać na zarządzanie kryzysowe, przyczyniając się np. do wzmocnienia bezpieczeństwa społecznego na obszarze realizacji tych przedsięwzięć. Janusz Gierszewski wskazuje, że bezpieczeństwo społeczne oznacza zdolność (funkcję) państwa do przeciwstawiania się zagrożeniom wewnętrznym w obszarze społecznym. Traktowane jest ono także jako ochrona podstaw życia ludzi, zaspokajanie ich potrzeb oraz umożliwianie realizacji aspiracji życiowych. Bezpieczeństwo społeczne związane jest też

⁵⁹ Interreg Polska-Słowacja, Załącznik 2.1. Polskie instytucje i organizacje, które mogą uzyskać dofinansowanie, <https://pl.plsk.eu>, (dostęp: 12.01.2024).

⁶⁰ Interreg Polska-Słowacja, <https://pl.plsk.eu>, (dostęp: 17.07.2024).

z ochroną tożsamości narodowej określanej jako zdolność do utrzymywania kultury, zwyczajów czy języka⁶¹.

Do ubiegania się o dofinansowanie przedsięwzięć związanych z zarządzaniem kryzysowym w ramach programów współpracy transgranicznej uprawnione są bardzo różne podmioty, poczynając od instytucji publicznych, służb ratowniczych/zarządzania kryzysowego, policji, straży pożarnej, ratownictwo medycznego po organizacje pozarządowe, w tym GOPR, TOPR, WOPR. Działalność organizacji pozarządowych może przyczyniać się do monitorowania zagrożeń bezpieczeństwa lokalnego, udzielania pomocy przedmedycznej, psychologicznej, wsparcia profesjonalnych służb ratowniczych oraz organizowania i dystrybucji pomocy humanitarnej⁶². Program Interreg Next Polska-Ukraina, wdrażany wzdłuż wschodniej granicy Polski i zewnętrznej granicy UE posiada swoją specyfikę, która przekłada się chociażby na dostępne obszary tematyczne, w których mogą być realizowane projekty. w kolejnym już okresie finansowania możliwe jest podejmowanie przedsięwzięć w ramach priorytetu Granica. Takiego obszaru tematycznego nie ma w przypadku programu Polska-Słowacja. Niemniej jednak działania wspierające współpracę służb granicznych i celnych są możliwe w ramach priorytetu instytucji i mieszkańców pogranicza. Obecnie na zakres wsparcia ma oczywiście wpływ wojna, wywołana rosyjską agresją na Ukrainę. Uwzględniając również, dostępną wielkość środków na realizację przedsięwzięć, które mogą być związane z zarządzaniem kryzysowym, należy podkreślić, iż zagadnienie to, zajmuje ważne miejsce w ramach analizowanych programów.

PODSUMOWANIE

Wspólne inicjatywy transgraniczne przyczyniają się do budowy i rozwoju stosunków między społecznościami obszarów przygranicznych. Programy, w ramach których podejmowane są te przedsięwzięcia okazują się pomocne w rozwiązywaniu wspólnych wyzwań w wielu obszarach, poczynając od infrastruktury, ochrony środowiska, zdrowia, dostępności komunikacyjnej regionów, po zachowanie dziedzictwa kulturowego. Kolejna edycja programów współpracy transgranicznej, w których uczestniczy Polska stwarza szanse na rozwój regionów przygranicznych oraz poprawę jakości życia ich mieszkańców. Programy współpracy transgranicznej często postrzegane są jedynie wyłącznie przez pryzmat „miękkich działań” związanych z popularyzowaniem dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego. Są to jednak programy w ramach, których możliwe jest również dofinansowanie projektów infrastrukturalnych. Możliwe jest także realizacja przedsięwzięć związanych z szeroko rozumianym zarządzaniem kryzysowym. Projekty transgraniczne i ich rezultaty stanowią mogą interesujący obszar badań, również w zakresie, w jakim przyczyniają do zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Należy jednak podkreślić, że ocena zakładanych rezultatów z perspektywy finansowej 2021-2027 będzie możliwa dopiero później, kiedy dostępne będą raporty z realizacji projektów. Szczególnie interesujące będzie późniejsze porównanie przewidywanych rezultatów z rzeczywiście osiągniętymi. Te wyniki mogą okazać się istotne nie tylko dla badaczy, ale także dla decydentów i praktyków wdrażających przyjęte rozwiązania.

⁶¹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23 (30), s. 22-25, <http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2018.002>.

⁶² A. Skrabacz, *Organizacje pozarządowe w bezpieczeństwie narodowym Polski*, Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 2006, s. 222.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO

LITERATURE

- Baran E., *Możliwości rozwoju pogranicza polsko-słowackiego*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” 2015, nr 43.
- Barszcz A. M., *Współpraca transgraniczna w Unii Europejskiej w aspekcie bezpieczeństwa*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2013, nr 3.
- Borgosz-Koczwara M., Herlender K., *Bezpieczeństwo energetyczne a rozwój odnawialnych źródeł energii*, „Energetyka” 2008, nr 3
- Buczek-Kowalik M., Mitura T., *Cross-border cooperation on the Polish-Slovak borderland - examples of joint tourism initiatives*, „Folia Geographica” 2018, nr 60 (2).
- Chodyński A., *Zarządzanie kryzysowe wobec zagrożeń ekologicznych – rola organizacji komercyjnych i niekomercyjnych*, „Teoria i Praktyka” 2024, nr 54(1).
- Dotzblasz S., Raczyk A., *Projekty współpracy transgranicznej na zewnętrznych i wewnętrznych granicach Unii Europejskiej – przykład Polski*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2011, nr 3 (45).
- Dotzblasz S., *Sieci współpracy transgranicznej na pograniczach Polski*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego 40, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23 (30), <http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2018.002>.
- Gwardyński R., *Zarządzanie bezpieczeństwem w kontekście bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2019, nr 4 (33).
- Jakubowski A., Bronisz U., Miszczuk A., *Polityka spójności oraz Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa jako narzędzia wsparcia współpracy transgranicznej na wewnętrznych i zewnętrznych granicach Unii Europejskiej*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2017, tom 9(45), nr 3.
- Jastrzębska W., *Rola euroregionów i współpracy transgranicznej w procesie integracji europejskiej*, [w:] *Spójność ekonomiczna a modernizacja regionów transgranicznych*, red. M. G. Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
- Kawałko B., *Wybrane problemy polsko-ukraińskiej współpracy transgranicznej*, „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy” 2011, nr 2 (24),
- Kawałko B., *Wyzwania rozwojowe pogranicza polsko-ukraińskiego - w świetle dokumentów strategicznych*, [w:] *Wyzwania rozwojowe pogranicza polsko-ukraińskiego*, red. A. Miszczuk, NORBERTINUM, Lublin 2017.
- Klepner T., *Współpraca transgraniczna państw Grupy Wyszehradzkiej na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa granic*, „Poliarchia” 2014, nr 1 (02).
- Liwo M., *Współpraca transgraniczna Unii Europejskiej jako przejaw integracji narodów w zapewnieniu poczucia bezpieczeństwa*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013, nr 7.
- Majchrzak D., *o zarządzaniu kryzysowym inaczej. Zarządzanie kryzysowe czy zarządzanie bezpieczeństwem?*, „Kwartalnik Bellona” 2018, nr 695(4).
- Makowiecka M., *Atrakcyjność inwestycyjna obszarów przygranicznych Polski i Słowacji*, „Studia Ekonomiczne. Gospodarka, Społeczeństwo, Środowisko” 2019, nr 2 (4).
- Meszyński K., Romanowski R., *Zarządzanie bezpieczeństwem państwa na szczeblu administracji rządowej w obszarze kompetencji ministra rolnictwa i rozwoju wsi dotyczących obronności*, „Wiedza Obronna” 2022, vol. 278, nr 1, <https://doi.org/10.34752/2022-j278>.
- Mierosławska A., *Czynniki aktywizujące i hamujące rozwój współpracy transgranicznej*, „Samorząd Terytorialny” 2004, nr 3.
- Murzyn D., *Innowacyjność w programach współpracy transgranicznej realizowanych przy udziale polityki spójności UE w Polsce*, [w:] *Wyzwania polityki regionalnej w aspekcie rozwoju społeczno-gospodarczego*

- obszarów transgranicznych, red. K. Świerczewska-Pietras, M. Pyra, Tom I, Wydawnictwo Akademii Białskiej Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Bielsko-Biała 2015.
- Pieniążek A., *Cross-border cooperation in selected Carpathian countries*, "Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 20 (2022), z. 1, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2022.1.8>.
- Pieniążek A., *Measures to increase the effectiveness of crisis prevention under the Cross-Border Cooperation Programme Poland-Belarus-Ukraine*, [w:] *Security in crisis situations in the border regions of Poland and Ukraine. Scientific papers of the international scientific conference*, red. L. Buller, Bonus Liber Sp. z o.o., Lublin 2022.
- Piwowarski J., *Kultura bezpieczeństwa a zarządzanie bezpieczeństwem*, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconimicae” 2014, nr 3.
- Pochwała J., *Mechanizm i obszary wsparcia rozwoju współpracy transgranicznej oraz ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w ramach programu Interreg Polska-Słowacja*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2020, tom 41, nr 3.
- Skrabacz A., *Organizacje pozarządowe w bezpieczeństwie narodowym Polski*, Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 2006.
- Ślusarz G., *Potrzeby i możliwości rozwoju współpracy transgranicznej na przykładzie Podkarpacia*, [w:] *Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja regionów transgranicznych*, red. M. G. Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
- Świdorski K., *Współpraca formacji mundurowych w utrzymaniu bezpieczeństwa transgranicznego Polski*, „Wschodnioznawstwo” 2018, nr (12).
- Tyrawa D., *Współpraca transgraniczna jednostek samorządu terytorialnego w systemie polskiej administracji publicznej*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. M. Ganczar, I. M. Wieczorek, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016.
- Wieczorek I., Głąb A., *Zadania administracji samorządowej w zakresie współpracy transgranicznej*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. I. M. Wieczorek, M. Ganczar, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016.
- Wróblewski R., *Elementy koncepcji zarządzania bezpieczeństwem narodowym*. „De Securitate et Defensione. o Bezpieczeństwie i Obronności” 2021, nr 7(1), <https://doi.org/10.34739/dsd.2021.01.01>.
- Wytrążek W., *Współpraca transgraniczna w dziedzinie kultury*, [w:] *Wybrane aspekty współpracy transgranicznej polskich samorządów w kontekście przemian prawa Unii Europejskiej*, red. M. Ganczar, I. M. Wieczorek, Wydawnictwo Naukowe Doktrina, Łódź 2016.
- Żęgota K., *Transgraniczne wyzwania bezpieczeństwa—doświadczenia pogranicza polsko-rosyjskiego i litewsko-rosyjskiego* „Przegląd Geopolityczny” 2023, nr 45.
- Żukowska I., *Turystyka jako czynnik rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2017, nr 18(8.3).

ŹRÓDŁA SOURCES

- Baza programów Interreg, <https://keep.eu>
- Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, sporządzona w Madrycie 21 maja 1980 r. (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 287).
- Parlament Europejski, K. Schwarz, *Europejska Współpraca Terytorialna*, <https://www.europarl.europa.eu>
- Komisja Europejska, *Komisja zawiesza współpracę transgraniczną i transnarodową z Rosją i Białorusią*, <https://ec.europa.eu>
- Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.prezydent.pl>

Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *Polska-Słowacja*, <https://www.ewt.gov.pl>

Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *Program Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, <https://www.ewt.gov.pl>

Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *Programy Interreg 2021-2027 – podstawowe informacje*, <https://www.ewt.gov.pl>

Serwis Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, *KE zatwierdziła programy Interreg z Ukrainą i Brandenburgią 2021-2027*, <https://www.ewt.gov.pl>

Interreg NEXT Polska-Ukraina, o *programie*, <https://pl-ua.eu>

Interreg NEXT Polska-Ukraina, *Programme Manual Regular projects. Part 1 – application*, 2023, <https://pl-ua.eu>

Interreg NEXT Polska-Ukraina, *Program Polska-Ukraina z nowym budżetem!*, <https://pl-ua.eu>

Interreg NEXT Polska-Ukraina, *Interreg a NEXT Poland-Ukraine*, <https://pl-ua.eu>

Interreg Polska-Słowacja, *Informacja o złożonych wnioskach o dofinansowanie w trybie konkurencyjnym*, <https://pl.plsk.eu>

Interreg Polska-Słowacja, *Podręcznik Programu Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, <https://pl.plsk.eu>

Interreg Polska-Słowacja, *Program współpracy transgranicznej Interreg Polska-Słowacja 2021-2027*, <https://pl.plsk.eu>

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. 2007, nr 89, poz. 590).

Copyright (c) 2024 Agnieszka Pieniążek

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.